

UMUMIY O‘RTA TA’LIM TASHKILOTLARIDA BOSHQARUV FAOLIYATINI AMALGA OSHIRISHNING ME’YORIY-HUQUQIY ASOSLARI

Umumiy o‘rta ta’lim tashkilotlarini samarali boshqarish, eng avvalo, mustahkam me’yoriy-huquqiy asosga tayangan holda amalga oshiriladi. Ta’lim tizimi jamiyat taraqqiyotining strategik bo‘g‘ini sifatida davlat tomonidan tartibga solinadi va uning faoliyati aniq huquqiy normalar bilan belgilanadi. Maktab rahbarlari uchun qonun hujjatlarini bilish nafaqat rasmiy majburiyat, balki boshqaruv qarorlarining qonuniyligi, asoslanganligi va barqarorligini ta’minlovchi muhim professional kompetensiya hisoblanadi. Me’yoriy-huquqiy hujjatlar rahbarlarga boshqaruv vakolatlarini belgilab berish bilan birga, ularning mas’uliyati va javobgarlik doirasini ham aniqlaydi. Shu bois rahbar kadrlar ta’lim sohasiga oid qonunlar, Prezident farmonlari, Hukumat qarorlari va vazirlik buyruqlarini tizimli ravishda o‘rganishi hamda kundalik boshqaruv amaliyotida ularga tayangan holda faoliyat yuritishi zarur.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi ta’lim tizimining huquqiy asosini belgilovchi oliy yuridik kuchga ega hujjat hisoblanadi. Unda har bir fuqaroning ta’lim olish huquqi kafolatlangan bo‘lib, davlat tomonidan umumiy o‘rta ta’limning bepul ta’minlanishi belgilab qo‘yilgan. Mazkur konstitutsiyaviy norma maktab rahbarlari zimmasiga alohida mas’uliyat yuklaydi, chunki ular ushbu huquqning amalda ta’minlanishiga bevosita javobgar subyekt sifatida faoliyat yuritadi. Ta’lim muassasasida tenglik, adolat, kamsitilmaslik va ochiqlik tamoyillariga rioya etilishi rahbarning boshqaruv madaniyati bilan chambarchas bog‘liq. Konstitutsiyaviy normalarni anglash rahbarlarda davlat siyosati mohiyatini to‘g‘ri tushunish, ijtimoiy mas’uliyat va jamoatchilik oldidagi javobgarlik hissini shakllantiradi.

Umumiy o‘rta ta’lim tashkilotlari faoliyatining asosiy huquqiy negizi O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni bilan belgilanadi.

Ushbu Qonun ta'lim tizimining tuzilmasi, boshqaruv mexanizmlari, ta'lim tashkilotlarining huquq va majburiyatlarini kompleks tarzda yoritadi. Qonunga muvofiq, ta'lim muassasalari yuridik shaxs sifatida tan olinadi va ularning tashkiliy mustaqilligi kafolatlanadi. Maktab direktori ushbu Qonun asosida ta'lim jarayonini tashkil etadi, davlat ta'lim standartlarining bajarilishini ta'minlaydi hamda pedagogik jamoa faoliyatiga rahbarlik qiladi. Qonun normalarini chuqur bilish rahbarlarga nizoli vaziyatlarning oldini olish, huquqiy xatolarga yo'l qo'ymaslik va ta'lim sifatini tizimli ravishda oshirish imkonini beradi.

Prezident farmonlari va qarorlari umumiy o'rta ta'lim tizimini rivojlantirishga qaratilgan strategik hujjatlar sifatida alohida ahamiyatga ega. Ushbu hujjatlar orqali ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, boshqaruvni takomillashtirish, rahbar kadrlar faoliyatiga zamonaviy yondashuvlarni joriy etish bo'yicha ustuvor vazifalar belgilanadi. Maktab rahbarlari Prezident hujjatlarida belgilangan maqsad va vazifalarni o'z faoliyatining asosiy yo'nalishlariga aylantirishi zarur. Aynan ushbu hujjatlar maktab rivojlanish strategiyasini shakllantirishda konseptual asos vazifasini bajaradi va boshqaruv faoliyatining davlat siyosati bilan uyg'unlashuvini ta'minlaydi.

Vazirlar Mahkamasining qarorlari umumiy o'rta ta'lim tashkilotlari faoliyatini amaliy jihatdan tartibga soluvchi normativ hujjatlar hisoblanadi. Ushbu qarorlar orqali davlat ta'lim standartlari, o'quv rejalari, baholash tizimi, moliyalashtirish mexanizmlari va boshqaruv tuzilmasi belgilanadi. Maktab rahbarlari uchun Vazirlar Mahkamasi qarorlari kundalik boshqaruv faoliyatida bevosita qo'llaniladigan huquqiy asos bo'lib xizmat qiladi. Ushbu hujjatlarning to'g'ri qo'llanilishi boshqaruv samaradorligini oshirsa, ularni e'tiborsiz qoldirish yoki noto'g'ri talqin qilish tizimli xatolarga olib kelishi mumkin.

Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi buyruqlari umumiy o'rta ta'lim muassasalari faoliyatini bevosita boshqaruvchi idoraviy hujjatlar hisoblanadi. Ushbu buyruqlar o'quv jarayonini tashkil etish, pedagog kadrlarni baholash va attestatsiyadan o'tkazish, metodik ishlar, ichki monitoring va boshqaruv jarayonlarini qamrab oladi. Maktab direktori vazirlik buyruqlarining ijrosi uchun

mas'ul shaxs sifatida ularni jamoaga yetkazishi, bajarilishini nazorat qilishi va amaliyotga joriy etishi lozim. Buyruqlar boshqaruv faoliyatini standartlashtirish va tartibga solishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Har bir umumiy o'rta ta'lim muassasasi o'z ustaviga ega bo'lib, u muassasaning huquqiy maqomi, boshqaruv organlari va faoliyat yuritish tartibini belgilaydi. Ustav yuqori turuvchi normativ-huquqiy hujjatlarga mos ravishda ishlab chiqiladi va barcha xodimlar uchun majburiy hisoblanadi. Maktab rahbari ustav talablariga amal qilinishini ta'minlash bilan birga, ichki mehnat tartibi qoidalari, lavozim yo'riqnomalari va buyruqlar orqali boshqaruvni amalga oshiradi. Ichki hujjatlarning huquqiy asoslanganligi boshqaruvda shaffoflik va intizomni ta'minlaydi.

Umumiy o'rta ta'lim muassasasi direktori muassasaning yagona rahbari sifatida ta'lim jarayonini tashkil etish, xodimlar faoliyatini muvofiqlashtirish, moliyaviy va moddiy resurslardan oqilona foydalanish hamda o'quvchilarning huquqlarini himoya qilish uchun javobgar hisoblanadi. Direktorning vakolatlari aniq belgilangan bo'lib, bu unga mustaqil boshqaruv qarorlarini qabul qilish imkonini beradi. Biroq ushbu vakolatlarda doirasida qonuniylikka rioya etish rahbar zimmasidagi eng muhim talab hisoblanadi.

Rahbar kadrlarning mas'uliyati va javobgarligi mehnat, ma'muriy va boshqa qonun hujjatlari bilan tartibga solinadi. Direktor o'z faoliyatida huquqbuzarliklarga yo'l qo'ymasligi, korrupsiyaviy xavflarning oldini olishi va qonuniylik tamoyillariga qat'iy amal qilishi zarur. Qarorlar qabul qilishda huquqiy tahlil va ehtiyotkorlik boshqaruv madaniyatining muhim ko'rsatkichi hisoblanadi.

Huquqiy madaniyat maktab rahbarining professional qiyofasini belgilovchi asosiy mezonlardan biridir. Huquqiy madaniyat — bu qonunlarni bilish, ularni ongli ravishda qo'llash va adolatli boshqaruv qarorlarini qabul qilish qobiliyatidir. Huquqiy madaniyati yuksak rahbar jamoada ishonch muhitini yaratadi, nizolarni huquqiy asosda hal etadi va ta'lim sifati barqarorligini ta'minlaydi.

Davlat ta'lim standartlari ta'lim mazmuni va sifatiga qo'yiladigan minimal talablarni belgilaydi. Maktab rahbarlari ushbu standartlar ijrosini ta'minlash, monitoring qilish va natijalarga asoslangan boshqaruv qarorlarini qabul qilish orqali ta'lim sifatini oshirishi mumkin. Standartlarga rioya qilish ta'lim tizimida yagona yondashuv va teng imkoniyatlarni kafolatlaydi.

Ta'lim jarayonini monitoring qilish va nazorat qilish me'yoriy-huquqiy hujjatlar asosida amalga oshiriladi. Ichki monitoring tizimini yo'lga qo'yish rahbarlarga o'quv-tarbiya jarayonidagi kamchiliklarni aniqlash va ularni bartaraf etish imkonini beradi. Monitoring natijalari boshqaruv qarorlarining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Umumiy o'rta ta'lim muassasalari rahbarlari o'z faoliyat doirasida bilishi lozim bo'lgan asosiy hujjatlar ro'yxati:

- O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi;
- "Ta'lim to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni;
- O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi;
- "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonun;
- Ta'lim tizimini isloh qilish va modernizatsiya qilishga oid Prezidentning farmon hamda qarorlari;
- "O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasidagi ta'limga oid hujjatlar;
- Ta'limda raqamlashtirish va innovatsion yondashuvlarni joriy etishga oid Prezident hujjatlari;
- Vazirlar Mahkamasining davlat ta'lim standartlarini tasdiqlashga oid qarorlari;
- Umumiy o'rta ta'lim tashkilotlari faoliyatini tashkil etish tartibi to'g'risidagi Vazirlar Mahkamasining qarorlari;
- Ta'lim sifatini nazorat qilish va monitoring qilishga oid Vazirlar Mahkamasining qarorlari;
- Umumiy o'rta ta'lim tashkiloti to'g'risidagi Nizom;
- Maktab direktori (yoki boshqa rahbar kadr) lavozim yo'riqnomasi;
- Pedagog kadrlarni attestatsiyadan o'tkazish tartibi to'g'risidagi nizom;

- O'quv-tarbiya jarayonini tashkil etish bo'yicha vazirlik buyruqlari;
- Davlat byudjeti va ta'lim muassasalarini moliyalashtirish tartibi to'g'risidagi hujjatlar;
- Davlat xaridlari va homiylik mablag'laridan foydalanish tartibi;
- Bolalar huquqlarini himoya qilishga oid qonunchilik hujjatlari;
- Inklyuziv ta'limni joriy etish bo'yicha normativ-huquqiy hujjatlar;
- Kiberxavfsizlik va kiberbullingning oldini olishga oid hujjatlar;
- Favqulodda vaziyatlar va mehnat muhofazasi bo'yicha me'yoriy hujjatlar;
- Ta'lim muassasasining Ustavi;
- Ichki mehnat tartibi qoidalari va ichki boshqaruv hujjatlari.

Xulosa qilib aytganda, umumiy o'rta ta'lim tashkilotlarida boshqaruv faoliyatini amalga oshirish mustahkam me'yoriy-huquqiy asosga tayanadi. Rahbar kadrlar ta'lim to'g'risidagi qonunlar, Prezident va Hukumat hujjatlari, vazirlik buyruqlari hamda ichki normativlarni chuqur bilgan holda faoliyat yuritishi zarur. Huquqiy bilim va madaniyat rahbarning professional salohiyatini oshirib, maktabda samarali, shaffof va barqaror boshqaruvni ta'minlaydi. Aynan huquqiy asosga tayangan boshqaruv ta'lim sifati va muassasa rivojlanishining eng muhim kafolati hisoblanadi.

Nazorat savollari

1. Umumiy o'rta ta'lim tashkilotlarini boshqarishda me'yoriy-huquqiy asoslarning o'rni nimada namoyon bo'ladi?
2. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun maktab rahbari faoliyatida qanday huquq va majburiyatlarni belgilaydi?
3. Prezident farmonlari va Hukumat qarorlarining maktab boshqaruviga ta'sirini misollar bilan tushuntiring.
4. Maktab rahbarining huquqiy madaniyati ta'lim sifati va jamoa iqlimiga qanday ta'sir ko'rsatadi?
5. Davlat ta'lim standartlari va monitoring tizimi boshqaruv qarorlarining samaradorligini qanday oshiradi?

